

УДК 32.323.1

Ю. В. Узун

канд. політ. наук, доц. кафедри історії та світової політики ОНУ
імені І. І. Мечникова,
к. 37, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса-58, 65058, Україна тел.:
685160; e-mail: uv_uzun@mail.ru

**СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАТЕГІЙ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ:
ЩОДО ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ВГЛЕННЯ
КОНЦЕПЦІЇ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ**

У роботі представлено аналіз сучасної трансформації стратегій міжкультурної взаємодії в умовах зростаючої полікультурності країн Європи. Показано моделі регламентації інтересів різних сегментів суспільства. Розглянуто мультикультуралізм як концепцію, спрямовану на регламентацію міжкультурного діалогу та визначено особливості її використання в якості політичного інструменту в сучасних умовах.

Ключові слова: міжкультурна взаємодія, державна політика, політичний процес, мультикультуралізм, права меншин.

У другій половині ХХ ст. в політичний лексикон більшості країн Європи увійшов термін «мультикультуралізм», що характеризував новий тип соціокультурних відносин, який склався в державах внаслідок трансформації міжнародної системи після II Світової війни, процесів деколонізації, підвищення рівня міжнародних міграцій. Культурна гетерогенізація суспільств Європи обумовила політичну реакцію з боку урядів, які намагалися узгодити інтереси різних сегментів суспільства, регламентуючи обсяги їх прав та нейтралізуючи протиріччя. Політична регламентація культурної політики спиралася на різні варіанти концептуального обґрунтування багатоскладового суспільства як «мультикультурного», «полікультурного», «багатокультурного», «плюрального» та ін. Будучи особливим типом дискурсу, тобто засобом організації соціальної реальності, мультикультуралізм перетворився в інструмент соціальної політики.

Історія практичного застосування мультикультуралізму, як принципу політичного втручання в багатоскладових модерних суспільствах, передбачала нейтралізацію протистоянь між різномірними соціокультурними групами з метою підтримки соціально-економічного розвитку держави. Надання формального визнання прав за будь-якими меншинами та залучення мігрантів у систему соціальних відносин стало формою демонстрації державами їх демократичної спрямованості та намагання відповідати статусу «держави соціального добробуту».

Сучасна постмодерна риторика щодо використання принципів мультикультуралізму пов'язана, з одного боку, з намаганням державних інститутів нейтралізувати відцентрові тенденції в суспільстві, з іншого — з намаганням меншин запровадити практику позитивної дискримінації щодо

власних потреб. Це актуалізує проблему трансформації змісту феномена «мультикультурності» як політичної ідеології, як засобу політичного втручання, як принципу міжкультурної взаємодії, як практики групової презентації, як державної стратегії та політичного менеджменту.

В суспільствах, які переживають процес національно-державної розбудови актуальність проблематики застосування принципу мультикультуралізму набуває гостроти через конфлікт між потребою відповідати нормам демократичного багатоскладового суспільства та бажанням реалізувати етнонаціональний проект.

Власне прогресивне значення поняття «мультикультуралізм» обумовлено пошуком інтеграційної основи суспільств та прагненням долання примордіалізму в соціокультурних конструкціях. Втім в політичному дискурсі мультикультуралізм не має однозначного визначення. Його різнотлумачення ускладнює пошук оптимальних форм політичного втілення. Розробка наукової проблеми ефективності політичного втілення концепції мультикультуралізму в стратегію національно-політичного розвитку носить міждисциплінарний характер, поєднуючи підходи, що характерні для різних соціальних наук. Втім мультикультуралізм постає найгострішою тематикою наукових досліджень, про що свідчать розробки зарубіжних та російських вчених, таких як Б. Баррі, С. Бенхабіб, В. Галецький, С. Жи-жек, В. Іноземцев, Б. Кагарлицький, У. Кимличка, Ч. Кукатас, А. Куропятник, В. Малахов, Е. Паін, Д. Ролз, В. Тішков, Ч. Тейлор, Ю. Хабермас, та ін. Слід визнати наявність українських досліджень з цієї проблематики, представлених працями Л. Горбунової, С. Дрожжиної, Т. Кулікової, С. Остапенко, І. Предборської, С. Римаренко, ін.

Метою статті є аналіз сучасної трансформації визнання та використання концепції мультикультуралізму в якості політичного інструмента та стратегії міжкультурної взаємодії в умовах зростаючої полікультурності та геттоїзації країн Європи; виявлення особливостей використання концепції мультикультуралізму в модерних та постмодерних суспільствах.

Традиційно мультикультуралізм розглядають у трьох контекстах: 1) соціологічному (фіксація та опис культурної неоднорідності суспільства); 2) політичному (в якості стратегії управління багатоскладовим суспільством); 3) аналітичному (в якості предмета соціально-політичного дискурсу стосовно соціальної справедливості та порядку в умовах полікультурності).

Концептуально-теоретичний розвиток поняття «мультикультуралізм» отримало в межах соціально-філософського дискурсу в контексті проблем соціальної справедливості, який набув актуалізації у 80-ті роки ХХ ст. — в період трансформації модерних суспільств. Постмодерний розвиток привів до диверсифікації первинного змістовного значення поняття «мультикультуралізм», виявивши нові версії його тлумачення: «ліберально-перфекціоністська», «лібертаристська», «комунітаристська», «діалогічна», «радикально-егалітарна». Ці версії відрізняються розумінням природи міжкультурної взаємодії; співвідношенням індивідуальних та групових прав; системи суб'єкт-об'єктних відносин у межах соціально-

політичного простору; прийнятності, форм та обсягів державного втручання у сферу міжгрупових відносин.

Формування теоретико-методологічних основ пізнання феномена мультикультуралізму відбувалося в системі міждисциплінарного аналізу. Втім дослідження мультикультуралізму як принципу політики та технології державного втручання привело до виокремлення специфічного предмета наукового аналізу. Політологічний аналіз виконує систематизуючу функцію в дослідженні мультикультуралізму як феномена, ідеології, стратегії, принципу політики. Політичний аналіз мультикультуралізму конкретизує предметне коло дослідження за рахунок розширеного тлумачення поняття «культурна меншість», включаючи не лише етнічні аспекти культури, але і соціально-статусні, конфесійні, лінгвістичні, тендерні, сексуальні, ін. Дослідження мультикультуралізму в політичній практиці ґрунтується на аналізі культури як результату діяльності людини ; як знаково-символічної системи, що склалася в соціумі; як системи, що здатна до самоорганізації та відновлення. Намагання визначити механізм міжкультурної взаємодії приводить до необхідності з'ясування зв'язків між культурою і субкультурами, природи етносу і етносоціальних процесів, націотворення з державотворенням, ознак трансформації моноскладового суспільства у багатоскладове, ін. Методологія політологічних досліджень використовує аргументи з теорій націогенезу (примордіалізму, конструктивізму, інструменталізму). За умов визначення мультикультуралізму як «конструювання традицій», конструктивістські теорії отримують виняткове методологічне значення. Долаючи етнонаціональне прагнення до уніфікації, мультикультуралізм пропонує демократичні практики визнання, недискримінації, свободи групового та індивідуального вибору, соціальної толерантності. Визначення наслідків нормативного запровадження принципу мультикультуралізму також стає предметом політологічного аналізу.

Актуальність політологічного аналізу зростає через трансформації змісту поняття «мультикультуралізм» та розширення практики застосування терміну в політичних процесах: як обґрунтування політичної ідеології, як засобу державно-політичного втручання в соціально-культурні та соціально-економічні відносини, як принцип міжкультурної та міжгрупової взаємодії в межах держави, як практики групової презентації значимих сегментів суспільства, як державної стратегії та політичного менеджменту в умовах полікультурності та багатоскладовості.

Мультикультуралізм, перш ніж стати політичною стратегією або політичною технологією, сформувався як феноменальна характеристика суспільства. Процес набуття мультикультурних рис, створення системи співвідношення соціально-культурних та політичних статусів, розподілу ресурсів між сегментами суспільства характеризують особливості існуючих типів мультикультурних суспільств. Першим типом є *«спадковані» мультикультурні суспільства*, сформовані в результаті синхронного соціокультурного розвитку в межах спільних історико-культурних регіонів. Таким суспільствам притаманні цілісність, стабільність, відсутність артику

ляції факту «полікультурності». Стабільність таких суспільств обумовлена природним процесом розподілу соціально-економічних сфер і функцій в межах цілісності. Другий тип мультикультурних суспільств постає результатом трансформації соціально-економічного простору внаслідок освоєння діаспорами «нового» світу. *«Діаспоральний» тип мультикультурних суспільств* розвивається через процес інтенсифікації міграцій та пов'язаних з цим процесів перерозподілу соціально-економічних сфер. Характерною рисою цього типу є постійна артикуляція проблем полікультурності, створення державних стратегій мультикультурного розвитку. Його особливістю є наявність конструктивної солідарної основи, створеної з сегментів різних національно-культурних груп, які не мають спільної історико-культурної спадщини. Тут активно розвивається соціально-політичний дискурс з питань соціальної справедливості, визнання, групової рівності. Третім типом мультикультурних суспільств постають *«гібридні» суспільства*, сформовані в результаті поєднання двох трансформаційних процесів, які радикально змінюють не тільки структуру, але і усвідомлення факту полікультурності. В таких суспільствах успадкована мультикультурність набуває рис соціально-актуального феномена, відбувається її концептуальна артикуляція, яка активізується через значний приплив інокультурних груп (мігрантів). Мультикультурність таких суспільств ієрархічна та провокує соціально-правовий дискурс навколо питань конструювання нації, транснаціональної політики, глобалізації та альтерглобалізації. Характерною рисою цього типу є визнання державою факту мультикультуралізму як ускладнюючого чинника політичного процесу та відмова від формування державних стратегій мультикультурного розвитку. Втім мультикультуралізм залишається в якості ідеологічного підґрунтя для меншинних рухів та існує в соціально-політичній риторичі.

Отже, мультикультуралізм в розширеному розумінні постає як сучасний феномен — система соціальних, культурних та правових цінностей, принципів недискримінаційної політики і практики групових відносин; як соціокультурний процес — взаємодія соціальних груп, меншин, як чинник політичного процесу. В політичному процесі мультикультуралізм визначається переважно як державна політика, що реалізується за допомогою сукупності стратегій, технологій, принципів, які спрямовані на створення кроскультурного діалогу між соціокультурними групами суспільства з метою забезпечення культурної різноманітності та плюралізму на противагу підтримки домінуючої культури. Тобто у вузькому змісті мультикультуралізм — це політика та її обґрунтування (ідеологія) щодо відносин в багатоскладовому суспільстві.

Отже, як ідеологія мультикультуралізм виник для обґрунтування системи засобів долання культурно-етнічних розбіжностей, поповнивши ряд інших історично відомих форм державного втручання, таких як акультрація, асиміляція, інтеграція. На відміну від останніх, мультикультуралізм як ідеологія та політична практика постав штучним проектом. Для його реалізації необхідна політична воля, що робить його інструментом політичного менеджменту.

Історично першою формою втручання держави в соціокультурний процес стала асиміляційна модель. Яскраво процес проявлявся в період формування модерних націй, які будувалися на ідеї домінуючої культури, «територіалізації», централізації. Така форма національно-державного будівництва є типовою для більшості країн (за виключенням країн «переселенського капіталізму») і супроводжує практику реалізації права нації на самовизначення. Модерна національна держава, яка пережила трансформацію через розвиток ліберальної ідеології і індивідуалізацію соціального простору в другій половині ХХ ст., втрачає культурну гомогенність, демонструє перехід до постмодерного розвитку. Втім модерні держави, не передбачаючи мультикультурних проектів, як стратегічних, можуть їх використовувати як тактику додання внутрішніх протиріч.

Держави, які реалізують інтеграційну модель розвитку і не підтримують політику відмінностей, спрямовують зусилля на створення умов, при яких індивід сам обирає ступінь асиміляції (аккультурацію, інтеграцію).

Еволюція державності в епоху глобалізаційних змін, в період так званого «постсуверенного розвитку» обумовлює зміну ідеології національного будівництва, яка акцентує увагу не на титульній культурі, а на чинниках соціально-економічного добробуту. Європейський мультикультуралізм виник з прагнення держав забезпечити соціально-економічний розвиток шляхом нової міграційної політики для поповнення трудових ресурсів. В межах політики запрошення мігрантів виникла політика визнання прав за колективними суб'єктами. Мультикультуралізм увійшов у політичну практику європейських країн, але національних стратегій по створенню мультикультурних суспільств європейські держави (за винятком Швейцарії, Данії, Нідерландів) не приймали. Здебільшого мультикультурна політика залишалася реактивною. Втім культурний плюралізм став важливим елементом політичної риторики щодо стратегії національного розвитку. Багатоскладові держави, що орієнтуються на мультикультуралізм як модель співіснування сегментів, підтримують культурне різноманіття. Така підтримка відбувається з різним рівнем втручання. Максимальне втручання передбачає правову та соціальну регламентацію всіх сфер життєдіяльності груп. Мінімальне — проявляється відсутністю державних програм з інтеграції.

Як проект змінення політичного статусу мультикультурна ідеологія використовується молодими націями, які не мають державності та меншинами, які прагнуть соціально-політичного визнання. Перші використовують її в якості механізму, що стримує тиск з боку нетитульних культур, ставлячи розвиток їх соціальних можливостей і прав під жорсткий контроль держави. Другі, спираючись на ідеологію мультикультуралізму, домагаються позитивної дискримінації та доступу до соціально-політичних благ, які раніше належали титульним культурам. Відбувається процес глокалізації, процес національного відродження нетитульних корінних груп та формування соціально-політичних вимог «нових» — мігрантських діаспор.

Мультикультурні суспільства та рухи епохи постмодерну, представляють виклик традиційній ліберальній ідеології, в основу якої покладено

ідею захисту рівних прав індивідів — громадян, зосереджуючи увагу на правах меншинних груп. Парадокс полягає у формуванні протилежних вимог: меншинні групи вимагають позитивної дискримінації, продовження афірмативних дій, а домінуючі групи прагнуть повернення до ліберальних принципів розподілу прав та закріплення у законодавстві гарантій збереження особливого статусу націоутворюючої культури. Політика позитивної дискримінації та афірмативних дій з боку держав, які використовувалися як політичні технології соціального вирівнювання, обумовила формування системи соціополітичних преференцій та переваг для представників «дискримінуємих» груп, призвела до посилення етнокультурних кордонів груп та сегментації національних структур, до поширення фактів добровільної сегрегації та геттоїзації як вибору соціальної дії індивіда, до політизації етнокультурних еліт та підвищення соціальної привабливості групових ідентичностей. Отже, така політика призвела до зміни носія (суб'єкта) ідеології мультикультуралізму. Мультикультуралізм став протестною ідеологією меншинних груп (гендерних, конфесійних, етнічних, сексуальних та ін.) Ці процеси призвели до офіційних заяв про занепад політики мультикультуралізму в тих країнах, де ідеологія мультикультуралізму була визнана основою ідеології соціальних рухів, які зацікавлені в існуванні форм політико-правового регулювання на основі принципу позитивної дискримінації.

Здатність мультикультуралізму провокувати відродження групових форм культурної ідентичності вимагає державної реакції, яка відбувається в межах дискурсу щодо співвідношення категорій «соціальної держави», «світської держави», «національної держави», «інтернаціонального суспільства». Концепція «соціальної держави», заснована на ідеї забезпечення рівних можливостей для всіх сегментів суспільства, передбачає врахування інтересів як культурних і соціальних меншин, так і статево-вікових груп. Категорія «світське суспільство» використовується для фіксації суспільного стану з гарантованою соціальною рівністю для релігійних, ідеологічних, мовних, регіональних, культурних, расових чи етнічних груп (сегментів). Категорії «мультикультурне суспільство» і «інтернаціональне суспільство» виражають ступінь фрагментації та форми взаємодії різномірних сегментів багатоскладового суспільства. Якщо категорія «інтернаціональне суспільство» виражає максимальну форму взаємопроникнення сегментів та їх інтеграцію, то категорія «мультикультурне суспільство» виражає процес взаємоіснування сегментів при збереженні їх своєрідності.

Криза мультикультуралізму проявилася в ряді питань: якщо раніше потенціальну загрозу вбачали в тому, що іммігранти позбавляють корінне населення робочих місць, то тепер мова йде про загрозу ліберальним цінностям західної демократії. Парадокс виявився в формулюванні протилежних вимог: якщо меншини вимагають позитивної дискримінації до себе, то титульні або домінуючі групи — закріплення в законодавстві режиму привілеїв для націоутворюючих культурних груп [4]. З'явилися підходи, які стали розцінювати мультикультуралізм як політику дискримінації

більшості, для якої виявляється набагато менше можливостей і привілеїв, ніж для меншин. В той же час ідеологія мультикультуралізму постала підґрунтям групової презентації значних сегментів суспільства, викликаючи реактивні дії держави та прагнення замінити риторику «мультикультуралізму» на її оновлену в 2003 р. версію — «міжкультурний діалог», представлений в «Опатійській декларації» Ради Європи як засіб «пом'якшення виклику мультикультуралізму». Отже, мультикультуралізм як політична стратегія міжкультурної взаємодії був відкинутий в Опатійській декларації Ради Європи в 2003 р. [7] Мультикультуралізм був визнаний найбільшим викликом для сучасної демократії. Опатійська декларація представила «міжкультурний діалог» в якості альтернативи концепціям асиміляції і мультикультуралізму. Система міжкультурного діалогу включає елементи з обох попередніх моделей: з концепції асиміляції — інтерес до індивідуальної особистості; з мультикультуралізму — визнання цінності культурного різноманіття. Опатійська декларація була доповнена Афіньською декларацією неформального саміту ЄС, яка була прийнята з приводу розширення [5].

На Третньому саміті глав держав і урядів країн — учасниць Ради Європи у травні 2005 р. у Варшаві було прийнято рішення про підтримку міжкультурного діалогу і включення нової стратегії в План дій. Зокрема, у Плані дій вказується, що історія Європи продемонструвала: захист національних меншин має найважливіше значення для підтримки стабільності. Суспільство, яке вважається плюралістичним, має надавати меншинам можливість мати власне обличчя...» [1]. Міжкультурний діалог представлений як засіб забезпечення соціальної згуртованості і розуміється, як відкритий обмін думками між людьми, групами людей різної етнічної, культурної, релігійної та мовної приналежності.

Стратегія Ради Європи по міжкультурному діалогу конкретизована у «Декларації Фаро» (прийнята міністрами культури країн — учасниць Ради Європи у 2005 р.) [6]. У Декларації йшлося про діяльність Ради Європи щодо створення «європейської ідентичності», яка заснована на загальних фундаментальних цінностях спільного «європейського простору», визнання спільної культурної спадщини та культурної різноманітності; підтримку моделі демократичної культури, розвиток міжкультурного і міжрелігійного діалогу; створення умов для сталого розвитку. У «Декларації Фаро» акцентовано увагу на здійсненні комплексної політики щодо міжкультурного діалогу, яка повинна охоплювати сфери культури, молоді, імміграції та освіти, міське планування і безпеку, діяльність засобів масової інформації та надання соціальних послуг [6]. Зазначено, що міжкультурний діалог має базуватися на цінностях, закріплених у документах Ради Європи. Зазначені кроки, які необхідно зробити: розробка «Європейської конвенції з культури» в якості рамки для міжурядової кооперації, створення Представництва з прав людини і Європейської комісії проти расизму та нетерпимості, ін. Координатором у сфері міжкультурного діалогу призначена Керівник Генерального директорату Ради Європи з питань освіти, культури та спадщини, молоді та спорту — Габрієлла Драгоні [3].

Рада Європи впливає на розвиток міжкультурного діалогу через моніторингові механізми, програми співпраці з міжнародними партнерами. Так, в «Білій книзі Ради Європи з міжкультурного діалогу», представлений у 2008 р., містяться висновки та рекомендації для держав — членів Ради Європи стосовно регламентації міжкультурних відносин [8]. У «Білій книзі» європейські чиновники пропонують видозмінити мультикультуралізм, не відмовляючись від його гуманістичної основи, але додавши до цієї концепції необхідність інтеграції не груп, а кожного іммігранта в співтовариство. В «Білій книзі» надана негативна оцінка як концепції «культурної асиміляції», так і «мультикультуралізма» у нинішньому вигляді. Отже, «Біла книга» розуміє міжкультурний діалог як модифіковану версію мультикультурного розвитку, в основі якої є індивідуальна інтеграція. Серед головних умов зазначається, що: етнічні, культурні, релігійні і лінгвістичні традиції не можуть бути підставою для того, щоб перешкоджати індивідам у здійсненні їх прав; відмінність міжкультурного підходу від асиміляції в тому, що він визнає не тільки життєву модель більшості, але й інші моделі культур. А на відміну від мультикультуралізму він вимагає наявності загального ядра, яке б забезпечило соціальну згуртованість. І на відміну від обох згаданих підходів він визнає ключову роль інститутів громадянського суспільства.

Виходячи з цього, слід зазначити, що в Європі заперечення мультикультуралізму є парадоксальним. Втім відмова від політики мультикультуралізму як перспективної стратегії країн європейської співдружності на практиці не відміняє: 1) наявність феноменальних втілень мультикультуралізму і 2) не відміняє практику використання ідеології мультикультуралізму для обґрунтування політичних дій численних соціальних і культурних груп. Варшавська декларація саміту Європи (2005 р.) та Біла книга Ради Європи з міжкультурного діалогу (2008 р.) фіксують сучасну версію політичних принципів побудови міжкультурного діалогу, не відмовляючись від гуманістичної основи мультикультуралізму.

Відновлення української державності, яке відбувалося в умовах виникнення в розвинутих країнах світу постмодерної реальності, з притаманною для неї «детериторіалізацією», денацифікацією та децентрацією, за логікою вимагало протилежного — втілення принципу «територіалізації»: наповнення новоутвореного простору новим єдиним змістом, що актуалізувало пошук національної ідеї. В Україні відбулося накладання у часі та просторі процесів модерну та постмодерну. Постмодерн вимагав закріплення плюральності та діалогічності, але внутрішні процеси розбудови державності потребували центральної логіки модерну. Нашарування та конфлікт протилежних принципів структурування простору віддзеркалювала регіональна та соціокультурна фрагментація країни, це проявилось у проблемі формування національної ідентичності.

Відтак, включення терміна «мультикультуралізм» в соціокультурний дискурс України відбулося в умовах, які унеможливають втілення явища, яке він називає (феномена мультикультуралізма). Соціально-політичний простір, що має за мету структурування, державне оформлення, не може

одночасно розвиватися за логікою постмодерну як детериторіальний простір. Отже, ідеологія постмодерну в Україні 90-х рр. увійшла в конфлікт з ідеологією модерну. Риторика навколо національної ідеї межувала з риторикою наднаціональної (особистісної) ідентифікації через глобалізацію.

Особливістю України є «успадкований», неартикульований мультикультурний стан суспільних відносин, який на початку 90-х рр. XX ст. у період формування державної ідеології був усвідомлений як ускладнюючий чинник. Це пояснюється фактом створення держави завдяки реалізації права етнонації на самовизначення. Отже, в 90-ті рр. етнізація політичного простору відповідала потребі нової державності. Засобом подолання культурно-історичної різноманітності регіонів став етнонаціональний проект, що лише затягнуло процес консолідації та адаптації, сприяючи активізації архаїчних пластів історичної пам'яті, посиленню етнополітичної та регіональної конфліктності. Етнонаціоналізм не став відповіддю процесам глобалізації, міграції, детериторізації культури.

Ставлячи за мету проведення «політики пам'яті» (створення державного «Інституту національної пам'яті», який існував у 2006-2010 рр.), держава продемонструвала запит на конкретну проекцію історичної пам'яті, зробивши неможливим рівний діалог сторін, фактично нівелюючи принцип ідеологічного плюралізму, зафіксований в Конституції.

Україна — складна із соціокультурної точки зору держава, що характеризується поляризованим історичним минулим, різним баченням майбутнього. Унаслідок нерівномірності та асинхронності розвитку різних регіонів виникає ситуація «до-постмодерну», коли співіснують різні системи цінностей та світоглядів — від архаїчних до постмодерних, породжуючи специфічні конфлікти. Ситуація ускладнюється з огляду на процеси глобалізації, які ставлять під сумнів існування національних держав, культур традиційних етносів із відповідними ціннісно-нормативними системами.

Проблема «мультикультуралізму» як принципу культурної політики, як і сам термін «мультикультуралізм», предметно у суспільних та наукових дискусіях в Україні не обговорювалася. Це пов'язано з переважною увагою дослідників до конституційно-адміністративних питань щодо обсягу повноважень органів влади та форми конституційного устрою. Проблема мультикультуралізму розглядається як другорядний та ускладнюючий чинник в усвідомленні завдань розвитку української національної державності. Між тим об'єктивний процес глобалізації, посилення потоків міжнародної міграції особливо гостро в Україні породжують такі виклики, на які країна має відповідати. Держава має запропонувати політику, спрямовану на зменшення негативного впливу на цей процес суперечностей соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, міжрегіонального та регіонального характеру, на зменшення ризиків для національної безпеки в цих сферах, на гарантування соціокультурної стабільності.

Успішність процесів формування єдиної політичної нації передбачає винайдення суспільного компромісу стосовно норм і цінностей, пошук оптимальної моделі національної ідентичності, яка б поєднувала як політичні (громадянські), так і соціокультурні складові, враховувала соціокультурну

та мовну специфіку регіонів. Єдиним засобом формування такої моделі суспільних відносин є національний діалог. Перешкодами на шляху до процесу національної консолідації залишаються: спроби зробити домінантою державо- і націотворення суперечливе історичне минуле та традиційну культуру з наголосом на фольклоризацію та клерикалізацію суспільства [2]; прояви дискримінації за соціокультурними ознаками; питання інтеграції репатрійованих народів; низький рівень толерантності населення до представників тих етносів, що раніше не проживали на її території.

Отже, питання толерантності як засобу впливу на нетолерантні групи в суспільстві потребує особливої уваги, що унеможливило нейтральність держави при організації мультикультурної політики як політики культурного плюралізму. В Україні не може бути ефективним запровадження лібертаристської версії м'якого мультикультуралізму, яка передбачає терпимість до нетолерантних груп. Між тим важливим є встановлення мінімальних обсягів державного втручання у сферу культури для гарантування її гетерогенності, недопущення асиміляційних проєктів, організації активного діалогу як методології впровадження мультикультуралізму — політики «справедливої» культурної взаємодії.

Попри наявність широкого спектра законодавчих актів та норм, що спрямовані на регулювання правового статусу етнокультурних та конфесійних спільнот, ряд з них залишаються декларативними. В Україні відсутні: Програма політики «внутрішньої інтеграції», декларованої Президентом; Концепція державно-церковних відносин; Концепція етнополітичного розвитку; Стратегія національної міграційної політики, як державне бачення моделі інтеграції та адаптації новітніх спільнот; Міграційний кодекс; комплексна програма державної системи освіти, спрямована на підвищення рівня обізнаності з національними традиціями народів України. Завданням забезпечення національної стабільності залишається переосмислення поняття «інтеграція» (інтеграція як асиміляція, чи інтеграція як «визнання права на іншість» за стратегією мультикультуралізму); нейтралізація зовнішніх впливів, які ведуть до політизації соціокультурної та конфесійної сфери; організація національного діалогу між представниками різних меншин та органами влади для забезпечення суспільної толерантності та громадянського миру.

Список використаної літератури

1. Варшавська декларація (Підсумкова декларація саміта) Ради Європи від 17.05.2005 ; [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу— http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_716
2. Новий курс: реформи в Україні 2010—2015. Національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гей- ця, А. І. Даниленка, М. Г. Жулинського, Ю. А. Левенця, Е. М. Лібанової, О. С. Онищен- ка]. — К.: НВЦ НБУВ, 2010. — 232 с.
3. Офіційний сайт Ради Європи / Council of Europe. — Режим доступу: <http://hub.coe.int/>
4. Паин Э. Мирное сосуществование XXI века. Закат вульгарного мультикультурализма как возрождение культуры модерна / Эмиль Абрамович Паин // Россия в глобальной политике. — 2001. — № 2 (19 апреля). — С. 8—23.

5. Athens Declaration, April 16th, 2003. Informal European Council ; [Електронний ресурс] / Ministry of Foreign Affairs of Cyprus — Офіційні документи МЗС Республіки Кіпр — Режим доступу: [http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/D64753E335B0A0DDC22571E20038BA66/\\$file/Informal%20European%20Council%20-%20Athens%20Declaration.pdf](http://www.mfa.gov.cy/mfa/mfa2006.nsf/All/D64753E335B0A0DDC22571E20038BA66/$file/Informal%20European%20Council%20-%20Athens%20Declaration.pdf)
6. Faro Declaration on the Council of Europe's / Intercultural Dialogue: The Way Ahead Closing Conference of the 50th Anniversary of the European Cultural Convention 27-28 October 2005 Faro, Portugal [Електронний ресурс] / The European Institute for Comparative Cultural Research (ERICarts Institute) — Project of ERIC «Intercultural Dialogue» — Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/CulturalConvention/Source/FARO_DECLARATION_Definitive_Version_EN.pdf
7. Opatija Declaration on Intercultural Dialogue and Conflict Prevention. Adopted by the European Ministers Responsible For Cultural Affairs, Opatija (Croatia), 22 October 2003 [Електронний ресурс] / The European Institute for Comparative Cultural Research (ERICarts Institute) — Project of ERIC «Intercultural Dialogue» — Режим доступу: <http://www.mter-culturaldialogue.eu/web/intercultural-dialogue-resources.php?cid=39>
8. White Paper on Intercultural Dialogue «Living together as equals in dignity» ; [Електронний ресурс] / Launched by the Council of Europe Ministers of Foreign Affairs at their 118th Ministerial Session (Strasbourg 7 May, 2008) — 61 p. / Офіційний сайт Ради Європи — Режим доступу: www.coe.int/t/dg4/intercultural/.../white%20paper_final_revised_en.pdf

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013

Ю. В. Узун

канд. полит. наук, доцент кафедри історії і мирової політики
ОНУ імені І. І. Мечникова,
к. 37, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса-58, 65058, Україна
тел.: 685160; e-mail: uv_uzun@mail.ru

**СОВРЕМЕННЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ СТРАТЕГИЙ
МЕЖКУЛЬТУРНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ: К ПРОБЛЕМЕ
ЭФФЕКТИВНОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОГО ВНЕДРЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ
МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА**

Резюме

В работе представлен анализ современной трансформации стратегий межкультурного взаимодействия в условиях растущей поликультурности стран Европы. Показаны типы, модели регламентации интересов различных сегментов общества. Рассмотрен мультикультурализм как концепция, направленная на регламентацию межкультурного диалога и определены особенности ее практического использования в качестве политического инструмента в современных условиях.

Ключевые слова: межкультурное взаимодействие, государственная политика, политический процесс, мультикультурализм, права меньшинств.

J. V. Uzun

PhD in Political Science, docent of the department of history and world politics
ONU named by I. I. Mechnikow,
office 37, Franzuzskiy blvd 24/26, Odessa -58, 65058, Ukraine tel.: 685160;
e-mail: uv_uzun@mail.ru

**TRANSFORMATION OF STRATEGIES INTERCULTURAL INTRACTION:
PERFORMANCE PROBLEMS OF POLITICAL IMPLEMENTATION OF
THE CONCEPT OF «MULTICULTURALISM»**

Summary

This paper presents an analysis of the modern transformation strategies of inter-cultural interaction in an increasingly multicultural Europe. Shows the types, models of regulatory interests of various segments of society. We consider multiculturalism as a concept, aimed at regulating the cross-cultural dialogue and identify the features of its practical use as a political tool in the modern world.

Key words: mezhkulturnoe Interaction, hosudarstvennaya politics, The political process, multykulturalyzm, right minority.